

אדר ב' תשע"ו - נץ-חלב הרודיאני *Ornithogalum aff.nutans*

שיר ורד

נץ-חלב הרודיאני *Ornithogalum aff.nutans* הוא גיאופיט ממשפחת האספרגיים הגדל במצוקים בספר מדבר יהודה. זהו מין חדש לארץ שאיננו מופיע במגדירי הצמחים. הוא נמצא בארץ לראשונה בשנת 1987 בהשתלמות רת"ם בנחל תקוע. עד כה נמצא המין בשני אתרים בלבד במצוקי נחל תקוע.

לנץ-חלב הרודיאני בצל בקוטר כ 15 מ"מ כדורי בבסיסו ומוארך בראשו, הבצל גדל סמוך לפני השטח ונושא בקרבתו הרבה בצלצולי ריבוי קטנים. כל אברי הצמח קרחים. העלים ערוכים בשושנת ללא גבעול, צרים, ובמרכזם פס לבן. אורכם 10 עד 25 ס"מ ורוחבם 2 עד 3 מ"מ. העלים מתייבשים בהתאם לתנאי מזג האוויר השוררים באותה שנה, לעתים הם נובלים עוד בטרם התחלת הפריחה ולעתים הם נשארים ירוקים עד להבשלת הפרי. חלקם העליון של העלים משתלשל בדרך כלל כלפי מטה. חלק מהעלים נגללים כלפי פנים ומסתירים את הפס הלבן, במיוחד במקרה של יובש.

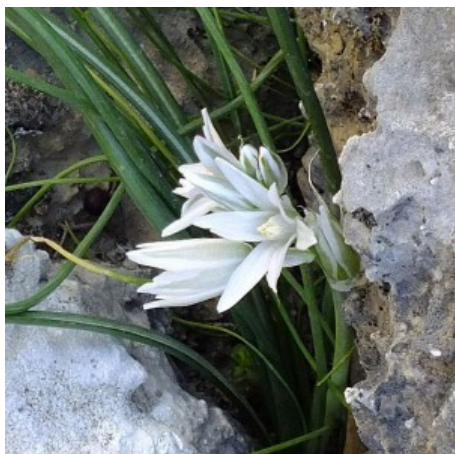

נץ-חלב הרודיאני. צילם: שיר ורד ©
להגדלה - לחצו על התמונות

הפרחים נישאים על חלקו העליון של עמוד תפרחת שגובהו 15 עד 25 ס"מ, צבעו ירוק מכחיל. התפרחת חד צידית ונישאת לאורך עמוד התפרחת. כל פרח נישא על עוקץ דקיק שאורכו 1 עד 2 ס"מ ומלווה בחפה לבן/קרומי היוצא יחד עם עוקץ הפרח מעמוד הפריחה ואורכו כאורך עוקץ הפרח או קצת יותר מזה. עלה החפה אזמלני, רחב בבסיסו מצטרר בחדות ובהמשך מצטרר ל"זנב" מחודד. עוקצי הפרחים מתכופפים כלפי מטה ונוטים לצידי

הגבעול כך שנוצרת זווית של עד 120 מעלות בין פרחים סמוכים. כיפוף עוקצי הפרחים ונטייתם לצדדים מתרחשת תוך כדי הפריחה ולכן בולטת יותר בפרחים הנמצאים לקראת סוף פריחתם. לפרחים שישה עלי עטיף כותרתיים, לבנים מצידם הפנימי וירוקים בצידם החיצוני, ששוליו מלבינים, בהמשך הפריחה חלקו החיצוני של העטיף מלבין לגמרי. לפרח 6 אבקנים מסודרים בשני דורים. זירי האבקנים בעלי כנפיים (לא משוננים) ברוחב של כ 2 מ"מ ועוטפים את עמוד העלי. המאבקים לבנים. לפרח עמוד עלי יחיד הנישא על גבי שחלה שצבעה ירוק כהה. השחלה מתפתחת לפרי ביצתי שאורכו כס"מ ורוחבו המרבי כחצי מזה. בראש עמוד העלי צלקת בעלת 3 אונות הנמוכה מהמאבקים. עלי העטיף הנובלים אינם נושרים ועוטפים את הפרי המבשיל.

מספר הפרחים בכל עמוד פריחה משתנה בהתאם לנישת הגידול המקומית וכמות המשקעים השנתית ונע בין 3 ל 15 פרחים. פריחתו של **נץ-חלב הרודיאני** מתרחשת בחודש מרץ.

נץ-חלב הרודיאני. צילם: שיר ורד ©
להגדלה - לחצו על התמונות

בסוג **נץ-חלב** ישנם כ 275 מינים הגדלים בכל היבשות מלבד אוסטרליה. מוצאו של הסוג כנראה מדרום אפריקה. תרגום שמו המדעי של הסוג הוא חלב ציפורים, שמו העברי של הסוג ניתן לו על שם של צמח בשם **נץ-חלב** המופיע במשנה במסכת שביעית, והדמיון לתרגום השם המדעי.

הסוג **נץ-חלב** היה שייך בעבר למשפחת השושניים, אך במסגרת המחקר המולקולורי העדכני הועבר ביחד עם סוגים רבים במשפחת השושניים (כגון **חצב**, **זמזומית**, **יקינתון** ועוד) למשפחת האספרגיים.

נץ-חלב הרודיאני שייך לסקצית myogalum בסוג **נץ-חלב**. המין קרוב לשני המינים -

נץ-חלב נטוי *Ornithogalum nutans* שהוא מין מזרח ים תיכוני הגדל בתורכיה יוון והבלקן ושכיח גם בגינון באירופה, ול- *Ornithogalum boucheanum* הגדל במזרח אירופה. מעמדה הסיסטמטי של האוכלוסייה בישראל טרם נקבע סופית ולא ברור האם זהו מין עצמאי או זן של המין **נץ-חלב נטוי**. התכונה של פרחים משתלשלים לא קיימת בשאר המינים הגדלים בישראל ואופיינית לקבוצת נץ-חלב נטוי. **נץ-חלב הרודיאני** נבדל מהאוכלוסיות של נץ-חלב נטוי בעליו הצרים, ובכך שכנפי זירי האבקנים חסרי שיניים. מאחר ובכל מקרה מין זה שונה משאר המינים המוכרים בישראל, ניתן לו שם עברי, על שם מבצר הרודיון המשקיף על נחל תקוע שבמצוקיו נתגלה המין.

מבצר הרודיון. צילום: שיר ורד ©

האוכלוסיות גדלות משני צידי נחל תקוע באתר יחיד בקרבת הישוב תקוע. המין לא אותר עד כה במצוקי הנחלים המטוילים כמו נחל פרת, מכמש וצפונה מהם, ובגלל התנאים הבטחוניים לא בוצעה סקירה יסודית של מצוקי הנחלים היורדים מזרחה מאזור הר חברון. **נץ-חלב הרודיאני** הינו מין אדום ומצוי בסכנת הכחדה עקב הימצאותו באתר יחיד.

ספרות:

שמידע א פולק ג ופרגמן-ספיר א 2011 הספר האדום - צמחים בסכנת הכחדה בישראל, כרך ב. רשות הטבע והגנים.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: ורד ש 2016 אדר ב' תשע"ו - נץ-חלב הרודיאני *Ornithogalum aff.nutans*, צמח החודש העברי, כתב-עת "כלנית" מספר 3.

<https://www.kalanit.org.il/ornithogalum-aff-nutans>